

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden, door
P. A. HENS, Valkenburg L.

ORDO: CAPRIMULGI. Fam.: CAPRIMULGIDAE.

GENUS: CAPRIMULGUS L. 1758.

101. *Caprimulgus europaeus europaeus* L. Nachtzwaluw. — Duitsch: Nachtschwalbe.
Fransch: Engoulevent.

Zomervogel van Mei tot September, soms October, o.a. ♂ 3 October 1912, Melick bij Roermond (coll. Hens). Broedt hier en daar in boschrijke gedeelten der provincie. Wordt nog het meest op den najaarstrek waargenomen.

Gebied I. Broedend gevonden te Hoensbroek in 1913 door Dr. de Wever (Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1918. p. 120). In den zomer herhaaldelijk waargenomen en ook verzameld in de gemeenten Berg en Terblijt en Houthem (1919, 1920, 1921 en 1922), alwaar de soort ook ongetwijfeld broedt. Zoo werd bijv. einde Mei 1923 nog een exemplaar gezien in het Ravensbosch onder laatstgenoemde gemeente. — In de collectie Beckers bevindt zich een ♀ uit Jabeek, terwijl de Heer W. de Backer een exemplaar bezit uit Limmel bij Maastricht.

Op den najaarstrek herhaaldelijk waargenomen en ook wel verzameld op vele plaatsen in dit gebied.

Gebied II. Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 120) bericht over het voorkomen der soort te Maasbracht. Riotte vermeldt haar evenwel niet voor Steijl aan de Maas. Wel deelde hij mij in 1924 mede, dat 19 Mei 1914 een exemplaar werd waargenomen te Belfeld en 25 Juli 1919 een te Tegelen.

Gebied III. Broedt in zeer klein aantal

in de bosschen om Swalmen en Roermond, mogelijk ook te Vlodrop en te Montfort (Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 120). Op den najaarstrek herhaaldelijk waargenomen te Melick (♀ 6 Sept. 1907, ♂ 18 Sept. 1908 en ♂ 3 Oct. 1912 van daar in mijn coll.).

Gebied IV. In Mei 1919 verzameld te Arcen (J. Vallen), en in den zomer een jong, vluchtig ♂ (C. Roncken). Om Ottersum niet bekend (J. Vallen).

Gebied V. Ook in dit gebied broedvogel (♀ 6 Juli 1909, America. coll. Nillesen; ♂ 12 Augustus 1902, Weert. coll. Beckers). Zeldzaam te Helden-Panningen (J. Esser), o.a. 17 Juli 1920 (Riotte). Nu en dan broedend aangetroffen om Venray (F. van Baar). Zoo zag ik van daar eieren der soort in een kleine particuliere collectie in die gemeente. Ook broedvogel te Heithuizen (Knapen).

Broedt op vele plaatsen in de Rijnprovincie, o.a. langs onze grens in Kreis München-Gladbach, bij Kaen, Krickenbeck, Kreis Geldern, omgeving van Aachen enz. (le Roi. V. f. d. R. p. 169). Omtrent haar voorkomen in België zegt Dubois (N. R. d. O. p. 205): „On le „rencontre particulièrement dans les Ardennes, „où il est assez commun depuis le mi-avril „jusqu'en septembre.” In het arrondissement Verviers: „Sans être commun, n'est pas rare.” (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 114).

ORDO: UPUPAE. Fam.: UPUPIDAE.

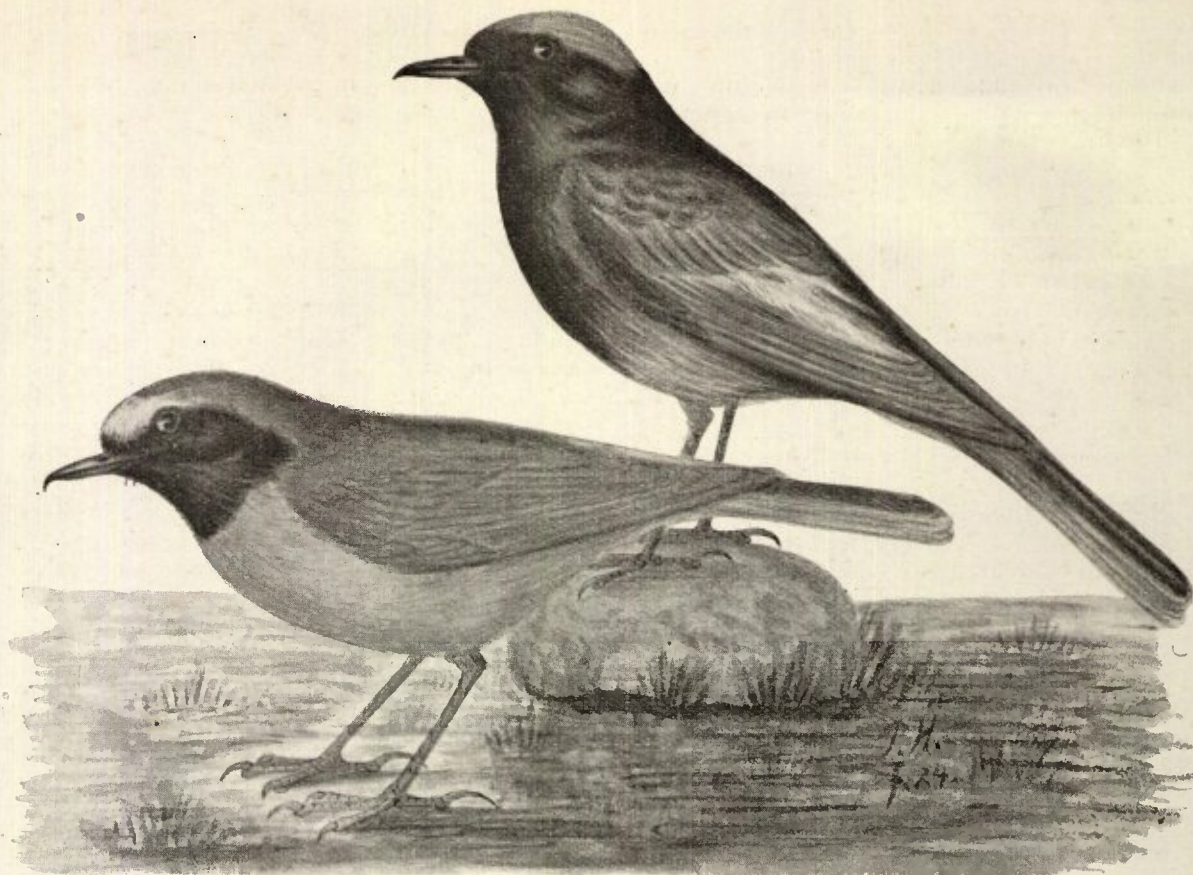
GENUS: UPUPA L. 1758.

102. *Upupa epops epops* L. Hop. — Volksn.: Hoephap, Boet-boet en Kôthoep. Duitsch: Wiedehopf. Fransch: Huppe vulgaire.

Zomervogel van begin Mei tot in September. H. Vallen zag bij uitzondering nog een exemplaar bij Linne (tusschen Roermond en Sittard) op 19 November 1911. — Vroeger een vrij algemeene broedvogel, wiens aantal evenwel in de laatste 30 jaren zeer is afgenomen, zoodat de soort thans nog slechts zelden als zoodanig voorkomt. Een steekhoudende reden voor dezen teruggang heb ik niet kunnen vinden. Deze kan in dit geval niet gezocht worden in verandering van bodemcultuur of het verdwijnen van geschikte nestgelegenheden (holle boomen, o.a. knotwilgen en appelboomen) aangezien de soort thans op vele plaatsen als broedvogel verdwenen is, zonder dat daar van een of ander sprake kan zijn.

Waargenomen in:

Gebied I. Voor een dertigtal jaren een algemeen bekende broedvogel in het Zuiden onzer provincie, is de soort gaandeweg verminderd, zoodat tenslotte geen broedplaatsen in dit gebied meer bekend zijn. — De Heer G. Widdershoven te Aalbeek-Hulsberg deelde mij o.a. mede, dat de soort voor een tiental jaren nog nestelde in een holte in een appelboom achter zijn woning, doch sinds dien niet meer werd waargenomen. Ook ziet hij in tegenstelling met vroeger de soort om Hulsberg niet meer op den najaarstrek, alwaar zij vroeger in het begin van het jachtseizoen door hem regelmatig werd waargenomen. Hetzelfde geldt voor de geheele omgeving van Valkenburg.

No. 88. *Phoenicurus phoenicurus phoenicurus* (L.). — **Gekraagde Roodstaart.** ♂ 12 Juni 1911, Nunhem (West-Limburg) Coll. P. Hens, Cat. No. 448 (op den voorgrond). Gewone Zomervogel. Natuurl. grootte.

No. 89. *Phoenicurus ochruros ater* (Brehm). — **Zwarte Roodstaart.** Oud ♂ met zwarten mantel, 24 Mei 1912, Roermond. Coll. P. Hens, Cat. No. 569 (op den achtergrond). Karakteristieke Limburgsche broedvogel. Natuurl. grootte.

— Ik kon voor dit gebied nog de volgende waarnemingen vaststellen: ♀ eind September 1912 bij Wijnandsrade en 11 September van dat jaar bij Kerkrade (Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 121.), eind Augustus 1922 waargenomen bij Heerlen (G. Knols) en ♀ 11 Augustus 1921 dood gevonden te Houthem (coll. Hens). Op 13 en 14 Mei 1922 werd een exemplaar waargenomen in het Kloosterbosch te Houthem. Ik had hoop, dat de vogel aldaar zou gaan nestelen; evenwel werd het dier na dien niet meer gezien en is dus slechts een doortrekker geweest. Ten slotte werd — jammer genoeg — op 16 September 1924 een exemplaar bemachtigd te Klimmen (P. J. Belmans).

Gebied II. Uit het eigenlijke Maasdal zijn mij geen waarnemingen bekend.

Gebied III. Doortrekker in voor- en na-jaar in klein aantal, o.a. te Swalmen (coll. H. Vallen) en te Linne (19 Nov. 1911. H. Vallen).

Gebied IV. De Heer Nillesen bezit verschillende exemplaren uit de omgeving van Well. Daar mogelijk nog broedvogel. Bij Grubbenvorst werd 15 April 1923 een exemplaar waargenomen (Riotte).

Gebied V. In dit gebied heeft desoort nog het langste stand gehouden. Zij was daar

tot 1913 en mogelijk ook nu nog broedvogel te Nunhem (coll. Baron Snouckaert van Schauburg), Haelen, Heithuizen, Baexem (jongen en ouden in mijn collectie uit de jaren 1907 en 1912), Roggel, Weert? (exemplaren in de coll. Beckers uit de jaren 1900 en 1903), Venray (legsels uit het jaar 1906 in de coll. Merckelbach) enz. In de laatste jaren broedt de soort te Venray niet meer (F. van Baar). In de voormalige collectie opgezette vogels van Mr. Dr. R. Baron Snouckaert van Schauburg bevond zich een oud exemplaar in het begin der negentiger jaren van de vorige eeuw gevangen te Meerlo in Limburg.

In de Rijnprovincie werd eveneens de teruggang en het verdwijnen der soort geconstateerd. Voor onze grensstreek vermeldt le Roi (V. f. d. R. p. 167) bijv.: „Farwick nennt die „Art 1883 für den Kreis München-Gladbach „„nicht häufig besonders in den letzten Jahren““ jedoch noch als Brutvogel des Gebietes. Heutzutage (1906) zieht sie hier zwar „noch regelmässig vereinzelt durch, doch möchte ich bezweifeln, dass nie noch nistend vorkommt. Auf dem Zuge erscheint U. e pops „auch bei Krickenbeck, Kreis Geldern (Samm- „lung Graf Schaesberg). Vor einigen Jahren „beobachtete Dr. Frey den Vogel häufiger bei

„Jülich und erlegte dort zwei Exemplare. In „früheren Zeiten brütete er in den Kreisen „Heinsberg, Erkelenz (Dr. Forschelen) und Gei- „lenkirchen (F. Seulen) durchaus nicht selten „und es wurden im Sommer auch Exemplare „im Kreise Aachen z. B. bei Schöntal, in der „Soers und am Friedrichswald erlegt (F. Seu- „len). Aus der letzten Zeit sind von hier jedoch „keine Brutvorkommnisse bekannt geworden, „wenn er auch noch alljährlich sparsam durch- „zieht. Bei Gürzenich unweit Düren war der „Wiedehopt vor 50 Jahren nach C. G. Schil- „lings noch häufiger Brutvogel, ist als solcher „aber jctzt verschwunden und zeigt sich nur „auf dem Zuge“ etc.

Voor België vermeldt Dubois (N. R. d. O. p. 206): „En général peu commune; elle nous „revient régulièrement dans la première quin-

ORDO: HALCYONES. Fam.: ALCEDINIDAE.

GENUS: *ALCEDO*. L. 1758.

103. Alcedo atthis ispida L. Ijsvogel. — Volksn.: Ieshop (bij Maastricht). Duitsch: Eisvogel. Fransch: Martin-pêcheur.

Het geheele jaar door aanwezig langs de rivieren, beken, vijvers en plassen, alwaar de soort in klein aantal broedt. In de omgeving van vischkwekerijen dikwijls talrijk, o.a. nabij Gulpen.

Waargenomen in:

Gebied I. Broedt o.a. langs de Geul nabij Houthem, Gulpen (legsels uit 1914 in coll. Hellebrekers), Wittem (als voren uit 1910 in coll. Merkelbach). Zwervend waargenomen langs beekjes en vijvers te Schinveld, Houthem, Heerlen, Kerkrade enz.

Gebied II. Het geheele jaar door langs de Maas waar te nemen, o.a. bij Asselt (H. Vallen), Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 96) enz. Broedt ook in laatstgenoemde plaats (Riotte).

Gebied III. Waargenomen langs de Roer en de Swalm. Broedde voor een tiental jaren en vermoedelijk ook nu nog langs genoemde riviertjes.

Gebied IV. Waargenomen nabij Otter-

ORDO: PICI. Fam.: PICIDAE.

GENUS: *PICUS* L. 1758.

104. Picus viridis virescens (Brehm). Groene Specht. — Volksn.: Maartsch Veulen. Duitsch: Grünspecht. Fransch: Pic vert.

Stand- en zwerfvogel; het geheele jaar door aanwezig. Broedt in grootere en kleinere bosschen en groote parken door de geheele provincie. Is de talrijkst voorkomende spechtensoort. M. i. behooren de hier voorkomende Groene Spechten tot den Midden- en West-Europeeschen vorm *virescens* (Brehm); immers 5 in Limburg verzamelde ♂♂ mijner collectie hebben respect. een vleugelmaat van 164, 164, 164, 162 en 158½ m.m., benevens een corresponderende snavelengte van 47, 44, 49, 46 en 43 m.m. Bij 4 ♀♀ bedragen deze maten respect. 164, 165, 164 en 165 m.m. en 47, 47, 45 en 46½ m.m.

In de Rijnprovincie eveneens de meest voor-

„zaine d'avril et émigre vers le fin d'août; „il est rare d'en voir encore le 15 septembre.” In het arrondissement Verviers ook al hetzelfde verschijnsel als in Limburg en de Rijnprovincie. L. Coopman (Le Gerfaut. 1921. p. 115) vermeldt n.l. omtrent het broeden der soort aldaar: „Etait très commune il y a une trentaine d'années, est devenue rare, sans que „les causes de sa disparition aient „pu être établies (spatiëring van mij).

Dat de Hop inderdaad in N. W. Europa vermindert, blijkt ook uit de inkrimping van haar trekgebied. Zoo werd de soort bijv. voor 50 à 60 jaren in nazomer en herfst nog regelmatig in klein aantal op den trek waargenomen in de Hollandsche duinstreken. Thans is de soort aldaar een groote zeldzaamheid (Prof. Dr. E. van Oort. Ardea. 1923. afl. I. p. 7).

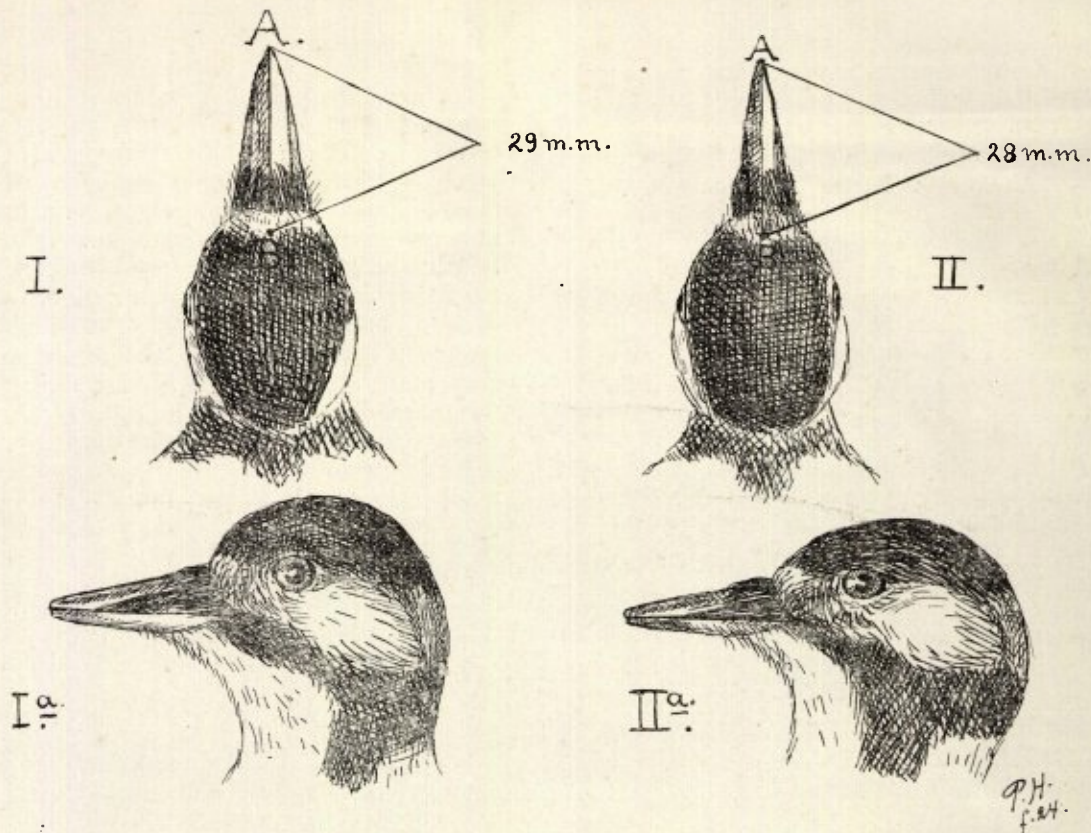
sum. Het broeden werd evenwel nog niet vastgesteld (J. Vallen).

Gebied V. Het geheele jaar door aanwezig, o.a. langs de kleine beekjes bij Haelen en Nunhem. Broedend gevonden onder laatstgenoemde gemeente. Talrijk voorkomend om Weert (6 stuks in de collectie Beckers) alwaar de soort ook broedt. J. de Haan vond in Augustus 1924 nog een nest, hetwelk één bedorven ei bevatte. Vermoedelijk was de vogel verstoord geworden. Ten slotte in klein aantal broedend waargenomen in de omgeving van Venray (F. van Baar).

In de Rijnprovincie een vrij algemeene broedvogel, ook langs onze grens, o.a. bij Viersen, Odenkirchen, Kreis Mors, Krickenbeck, Aachen enz. (le Roi. V. f. d. R. p. 163). Ook in België gewoon (Dubois. N. R. d. C. p. 206). Voor het arrondissement Verviers vermeldt L. Coopman de soort als: „Sans être commun, n'est „pas rare.” (Le Gerfaut. 1921. p. 114).

komende spechtensoort (le Roi. V. f. d. R. p. 161). Ook in België algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 207), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 104).

De z.g. Kleine Groene Specht, *Picus canus canus* Gm., welke in de gebergten der Rijnprovincie tot bij Aken (le Roi. V. f. d. R. p. 162) en in België ook reeds meermalen is bemachtigd (Dubois. N. R. d. O. p. 207), ja zelfs in het arrondissement Verviers (Hertogenwald) reeds enige malen broedend werd gevonden (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 104) is nog nimmer in onze provincie en evenmin met zekerheid in het overige deel van ons vaderland waargenomen.

I. bovenzijde, Ia. profiel van den kop van den Noordelijken Grooten Bonten Specht, *Dryobates major major* (L.), ♂ 9 Nov. 1919 Uppsala, Zweden. Coll. P. Hens, Cat. No. 1430. A—B: Snavellengte.

II. bovenzijde, IIa. profiel van den kop van den Nederlandschen Grooten Bonten Specht, *Dryobates major pinetorum* (Brehm), ♂ 2 April 1922, Houthem, Limburg. Coll. P. Hens, Cat. No. 1245.

Men lette op het verschil in snavelvorm!

⁵/₈ der natuurl. grootte.

GENUS: DRYOBATES Boie 1826.

105. *Dryobates major major* (L.). Noordelijke Grootte Bonte Specht.

In het najaar wordt ons land, w.o. ook de provincie Limburg, dikwijls bezocht door een opvallend aantal Grootte Bonte Spechten. De veronderstelling ligt voor de hand, dat dit grootendeels vogels uit Noordelijke en Oostelijke streken van Europa zijn, welke zich zwervend ver van hun broedgebied verwijderen. Bekend is, dat deze Noord-Oostelijke spechtvorm zich vooral in de jaren 1861, 1868, 1886, 1889, 1898, 1901, 1903 en 1909 zeer ver Westwaarts tot in Engeland verplaatst heeft. Deze subspecies onderscheidt zich van den in Midden- en West-Europa broedenden vorm door langere vleugels en breeder, meer plomp gebouwden snavel. — Hartert (Die Vögel der Paläarktischen Fauna. Bd. II. p. 901 e.v.) geeft als vleugelmaat voor den Noordelijken vorm, *Dryobates major major* (L.), 138—143 m.m., zelden 145, eens 148 m.m. en voor de Midden- en West-Europesche subspecies *Dryobates major pinetorum* (Brehm), 131—138 m.m., af en toe 130 m.m.

Ik bezit in mijn collectie 10 in Limburg verzamelde Grootte Bonte Spechten, waarvan er

drie opvallen door hun plompen, breeden snavel, vergeleken met de zeven overige, die een meer gelijkmatig toegespitsten slanken snavel bezitten. Deze drie vogels bezitten ook de langste vleugels. Het zijn: ♂ juv. Linne, 11 Oct. 1910 (cat. No. 244), vleugel 138 m.m., ♂ Houthem, 4 Nov. 1919 (cat. No. 825), vleugel 139 m.m. en ♀ Schin op Geulle, 4. Dec. 1920 (cat. No. 1070), vleugel 139 m.m. Daar tegenover hebben de overige zeven Grootte Bonte Spechten met slanken snavel, een vleugellengte van: ♂ Roosteren, 10 Nov. 1909, cat. No. 333, 131½ m.m., ♂ Heerlen, 20 Jan. 1921, cat. No. 1091, 134 m.m., ♂ Houthem, 2 April 1922, cat. No. 1245, 130 m.m., ♂ Houthem, 15 Mei 1919, cat. No. 743, 132 m.m., ♀ Houthem, 9 Jan. 1919, cat. No. 706, 130 m.m., ♀ Houthem, 14 Maart 1922, cat. No. 1223, 133 m.m., ♀ Houthem, 5 April 1924, cat. No. 1380, 131 m.m. (maximum; vleugelspits iets beschadigd).

Deze laatste zeven vogels behooren ontwijfelbaar tot den West-Europeschen vorm, hetzij *pinetorum* (Brehm), hetzij tot den nog niet voldoende onderzochten vorm *arduennus*

(Kleinschm.) (Falco. 1916. p. 12 en Journ. f. Ornith. 1918. p. 271—274. ♂ vleugel 129 m.m. en ♀ vleugel 132 m.m.) van Noord-Frankrijk.

Eerstgenoemde drie grootvleugelige exemplaren met breeden, plompen snavel, houd ik voor de meer Noordelijk en Oostelijk broedende subspecies *Dryobates major major* (L.), welke blijkbaar in het najaar nu en dan onze provincie op haar verre zwerftochten bezoekt. Zoo waren bijv. in het najaar 1919 en in dat van 1920 opvallend veel Groote Bonte Spechten in Zuid-Limburg. — Ik heb deze 3 vogels kunnen vergelijken met 4 vogels uit Zweden, welke ik van Prof. Lönnberg, Stockholm, ontving, n.l.: ♂ 9 Nov. 1919, Uppsala, cat. No. 1430, vleugel: 141 m.m., ♂ 20 Mei 1918, Uppsala, cat. No. 1428, vleugel: 140 m.m., ♀ 27 Oct. 1918, Uppsala, cat. No. 1429, vleugel:

106. *Dryobates major pinetorum* (Brehm), misschien *arduennus* (Kleinschm.)¹⁾. Westelijke Groote Bonte Specht. — Volksn.: Klapekster. Duitsch: Groszer Buntspecht. Fransch: Pic-Epeiche.

Zwerfvogel. Broedt in klein aantal in grotere en kleinere bosschen, zelfs in parken (1911. Rolduc) op vele plaatsen in onze provincie. Zwerft na den broedtijd overal rond en ontbreekt slechts op uitgestrekte, boomlooze vlakten.

Waargenomen in:

Gebied I. Ik trof de soort op haar zwerftochten meermalen om Heerlen en Valkenburg. Nillesen vond haar broedend te Rolduc-Kerkade in 1911 (Natuurh. Gen. Jaarb. 1913. p. 120) en in 1912 (legsel in coll. Merckelbach). Ook ik vond de soort in de laatste jaren eenige malen broedend te Houthem nabij Valkenburg.

Gebied II. Zwerfvogel. Ik bezit een vogel uit Roosteren, ♂ ad. 10 Nov. 1909. Riotte zag dezen specht in voor- en najaar in de omgeving van Steijl (Ardea. 1913. p. 94).

Gebied III. Zwerfvogel in klein aantal. Aangetroffen in de omgeving van Roermond

1) Vergelijk de bij *Dryobates major major* (L.) vermelde vleugelmaten.

107. *Dryobates minor comminutus* (Hart.) [*hortorum* (Brehm)?¹⁾].

Kleine Bonte Specht. — Duitsch: Kleiner Buntspecht. Fransch: Pic petit-Epeiche.

Zwerfvogel in klein aantal. Zeer lokaal. Vermoedelijk broedvogel, doch zulks is nog nimmer met zekerheid geconstateerd. Verdeeld over de verschillende gebieden kan ik de navolgende waarnemingen vermelden:

Gebied I. Den 17 Nov. 1908 werd een ♀ te Spaubeek verzameld (coll. Nillesen). In dezelfde coll. bevindt zich een ♀ 13 Jan. 1913 bij Maastricht verzameld. — In de omgeving van Valkenburg werd de soort nu en dan waargenomen en verzameld. Zoo bezit ik een ♂ 26 Maart 1919 te Houthem geschoten. Den 31 Maart d.a.v. werd nog een ♀ daar gezien. Te St. Gerlach (gem. Houthem) vernam ik het geluid der soort op 26 Augustus d.a.v.

141½ m.m., ♀ 19 Oct. 1919, Uppsala, cat. No. 1431, vleugel: 143 m.m.

Het verschil in snavelvorm tusschen deze en onze inlandsche vogels is typisch. De 3 door mij als *major* beschouwde Limburgsche exemplaren hebben denzelfden snavelvorm als de Zweedsche vogels, terwijl 2 exemplaren uit Hallein, Oostenrijk, wat snavelvorm betreft, met onze inlandsche vogels vrijwel overeen komen.

Omtrent het voorkomen van dezen grooten vorm in de Rijnprovincie en in België vind ik in de meer aangehaalde, op deze gebieden betrekking hebbende ornithologische literatuur, niets vermeld. In Engeland werd deze vorm evenwel herhaaldelijk bemachtigd (Witherby. A Practical Handbook of British Birds. Vol. II. p. 39).

en Swalmen (coll. H. Vallen). Heeft een enkele maal te Swalmen gebroed (H. Vallen). Ik zag 29 April 1922 een paar dezer vogels in de bosschen tusschen het station Susteren en de Duitse grens. Volgens mededeeling van den jachtopzichter is de soort daar broedend gevonden.

Gebied IV. Broedvogel in de omgeving van Ottersum (J. Vallen).

Gebied V. In de collectie Beckers bevinden zich twee ♂♂ en een ♀ uit de omgeving van Weert. De soort is in dit gebied o.a. broedvogel in de omgeving van Venray (F. van Baar) en te Heithuizen (o.a. nest met jongen in 1924. Knapen).

In de Rijnprovincie als broedvogel niet talrijk en lokaal verbreid. Op vele plaatsen langs onze grens broedend gevonden (le Roi. V. f. d. R. p. 157 en „Beiträge” p. 78). In België: „Commun et sédentaire” (Dubois. N. R. d. O. p. 207). In het arrondissement Verviers vrij algemeen (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 104).

Op 15 Februari 1920 werd wederom ter plaatse een paartje waargenomen. In dat jaar hielden zich voortdurend een paar dezer vogels te Val-

1) Een ♂ 26 Maart 1919, Houthem (coll. Hens) heeft een vleugellengte van 91 m.m. Hartert (Vögel d. Paläarkt. Fauna. Bd. II. p. 920) geeft als vleugellengte voor *D. minor hortorum* (Brehm) 87—93 m.m. en voor *D. minor comminutus* (Hart.) 85—88½ m.m. voor ♂♂ en 86—90 m.m. voor ♀♀. Witherby (A Pract. Handb. of Brit. Birds. Vol. II. p. 44) vermeldt zelfs een ♀ met een vleugel van 91 m.m. Een vleugellengte van 91 m.m. is dus voor een ♂ van *comminutus* te groot. Hartert (V. d. P. F. Bd. II. p. 921) en Baron Snouckaert van Schauburg (Avifauna Neerlandica p. 56) rekenen den Nederlandschen Kleine Bonte Specht echter tot laatstgenoemden vorm, doch werden geen Limburgsche vogels onderzocht.

kenburg op. Een nest werd niet ontdekt. Eind October werd het ♂ hier dood gevonden. Het was geheel vermagerd en wegens bederf niet meer geschikt voor praepareering. Vervolgens werd 5 April 1921 een exemplaar gezien te Houthem (Knols) en hoorde ik 20 Augustus den roep in een boschje te Berg en Terblijt. Wijders vernam ik de soort op 18 April 1922 te Valkenburg en zag ik 25 April d.a.v. een voorwerp in een boomgaard te Strabeek, gem. Houthem. De vogel werd daar op 30 April en 15 Mei nog in de nabijheid vernomen. Deze waarnemingen doen het broeden wel vermoeden, doch bewezen is zulks nog geenszins. — le Roi (V. f. d. R. p. 160) vermeldt in 1906 exemplaren uit Valkenburg!

Gebied II. In de collectie Beckers bevinden zich ♂ en ♀ 15 Maart 1909 te Ohé en Laak verzameld. Den 16 Januari 1913 werd een ♀ te Itteren bemachtigd (coll. Nillesen). Volgens aan den Heer Nillesen verstrekte gegevens zou de soort onder laatstgenoemde gemeente broeden, hetgeen zeer goed mogelijk is. — Ten slotte werd 4 December 1916 nog een ♂ te Stein aan de Maas geschoten.

Gebied III. Werd in dit gebied zeer zelden waargenomen. Te Swalmen werd 5 Mei 1910 een paartje verzameld (coll. H. Vallen).

108. Dryobates medius medius (L.). Middelste Bonte Specht. — Duitsch: Mittlerer Buntspecht. Fransch: Pic mar.

Deze zeldzame specht, welke in ons land slechts eenige malen met zekerheid is waargenomen en er ééns gebroed heeft (Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 55 en Jaarb. der Club v. Nederl. Vogelk.: 1915. p. 93), is ook in Limburg enkele malen geconstateerd. Zoo werd in 1905 of 1906 een exemplaar geschoten te Swalmen (coll. Rongen). In de jaren 1904 of 1905 werd een voorwerp geschoten te Nuth (coll. te Rolduc). Vervolgens werd den 20 Januari 1909 nog een voorwerp verzameld te Ohé en Laak (coll. Beckers), 15 Februari 1922 een exemplaar te Blerik bij Venlo en 11 Oct. 1923 een ♂ te Well, welke door den Heer J. L. Wielders onderzocht werden. — Volgens mededeeling van den Heer Jos. Cremers zou de soort vroeger jaren in de

Den 29 April 1922 nam ik de soort waar in de bosschen tusschen het station Susteren en de Deutsche grens. Misschien daar broedvogel. Ten slotte werd op 14 Nov. 1924 een ♂ verzameld nabij Roermond (J. L. Wielders).

Gebied IV. De Heer J. Vallen zag de soort in de bosschen nabij de Plasmolen tusschen Middelaar en Mook. De Heer C. Roncken bezit een ♀ omstreeks het jaar 1915 in het najaar bij Arcen gevangen.

Gebied V. De Heer van Baar zag eind April 1924 een paartje te Geisteren bij Venray. De Heer Knapen kent de soort te Nederweert. Broedend evenwel nog niet gevonden.

In de Rijnprovincie broedt de soort in zeer klein aantal. Nabij onze grenzen o.a. bij Viersen, Odenkirchen, Kreis Geldern, Kempen enz. (le Roi. V. f. d. R. p. 160 en „Beiträge” p. 78). Ook in België over het algemeen zeldzaam. Broedt o.a. te Deurne bij Antwerpen (Dubois. N. R. d. O. p. 207). Omtrent haar voorkomen in het arrondissement Verviers vermeldt L. Coopman (Le Gerfaut. 1921. p. 104): „Niche dans l'Hertogenwald, dans les bois de „différentes régions; est vraisemblablement „plus commun qu'on suppose; sa présence n'est „généralement signalée que par son cri, le nid „étant malaisé à découvrir.”

omgeving van Nuth meer dan eens bemachtigd zijn.

Vermoedelijk zal deze specht meermalen over 't hoofd gezien of met de vorige soort verwisseld zijn.

In de Rijnprovincie zeldzaam. Het meest nog in de bergen, alwaar de soort op verschillende plaatsen nestelt. Ook langs onze grens op den trek en misschien wel als broedvogel waargenomen (Reichswald bij Kleve) (le Roi. V. f. d. R. p. 159 en „Beiträge” p. 79). Ook in België „très rare” (Dubois. N. R. d. O. p. 207). Geen broedvogel. Te Fournon le Comte (op de grens van België en Zuid-Limburg) werd op 12 Nov. 1923 een ♀ dezer soort geschoten (Le Gerfaut. 1924. p. 47).

GENUS: DRYOCOPUS Boie 1826.

109. Dryocopus martius martius (L.). Zwarte Specht.

Uit de vorige eeuw zijn slechts vijf waarnemingen van dezen specht uit ons land bekend. Sinds het begin van deze eeuw is de soort er echter in steeds grooter aantal binnengedrongen en heeft zij zich in de Oostelijke provinciën, o.a. in Overijsel en Limburg, als broedvogel gevestigd. Zulks werd het eerst vastgesteld door wijlen Pater Augustinus van de orde der Benedictijnen, voor de gemeente Brunssum, Mei 1913. Het is echter te betreuren, dat door ondoordachte verzamellust, soms ook onkunde en te goeder trouw, de uitbreiding van het broedgebied dezer soort in ons

land wordt tegengehouden. Ondanks de vervolging echter waaraan deze nieuwe broedvogel onzer avifauna bloot staat, verbreidt hij zich in deze provincie steeds meer en meer. — Het eerst bekende Limburgsche exemplaar is een ♀, hetwelk in het najaar van 1908 op de grens bij Aken geschoten werd (coll. Rongen). In Mei 1913 werd een paar broedend aangetroffen bij Brunssum. Het nest werd door jongens verstoord, waarna de ouden werden geschoten op 19 en 20 Mei (coll. P.P. Benedictijnen, Merkelbeek, thans te Vaals). Den 19 November d.a.v. werd wederom een exem-

plaar bij Sittard (gem. Schinveld) geschoten, netwelk zich eveneens in voormelde collectie bevindt (Club v. Ned. Vogelk. Jaarb. 1914. p. 17). Te Swalmen broedde een paar in het jaar 1917. De jongen werden door kinderen uitgehaald en het ♀ later bij toeval geschoten. De vogels waren in den winter 1916—1917 reeds ter plaatse waargenomen. Later in den zomer werd wederom een paar dezer vogels onder die gemeente gezien (H. Vallen). In den zomer van datzelfde jaar werd een exemplaar gevangen in een boomholte bij Tegelen, hetwelk in het Museum van het Missiehuis te Steijl terecht kwam. Te Nuth in Zuid-Limburg broedde in 1920 een paar dezer spechten (Jos. Cremers). Gedurende de jaren 1920 en 1921 werden 3 stuks, w.o. een Juni-vogel met broedvlek, geschoten te Arcen, alwaar de soort ook broedt (J. Vallen). Hieromtrent deelde mij de Heer C. Roncken nog mondeling mede, dat de eerste Zwarte Specht aldaar werd waargenomen omstreeks het jaar 1915. Gaandeweg werd de soort minder zeldzaam en sinds 1920 is zij het geheele jaar door in een of meer exemplaren in de bosschen te Roobeek bij Arcen aan te treffen en aan ieder schoolkind bekend.

Op 25 en 28 October 1920 zag jachtopziener J. Nix telkens één exemplaar (hetzelfde?) te Houthem. — Te Geisteren nabij Venray werd in 1922 een exemplaar geschoten (F. van Baar), terwijl de soort in de laatste jaren regelmatig in de dennenbosschen te Nederweert en Roggel werd waargenomen, o.a. nog in 1924 (Knappen). Ten slotte werd in de herfstmaanden van 1923 en 1924 regelmatig een zwarte specht gezien in de bosschen te Borgharen (Jos. Cremers).

Het is te hopen, dat deze prachtige specht, nu zijn voorkomen en broeden afdoende is bewezen, in de toekomst minder vervolgd zal

worden. De soort is zoo gemakkelijk te kennen, dat eenvoudige waarneming voldoende is en thans evenveel waarde heeft als wanneer tevens het „Belegstück” wordt overgelegd.

Voor de Rijnprovincie vermeldt le Roi in 1906 (V. f. d. R. p. 154) omtrent deze soort het volgende: „Bis vor kurzem als Seltenheit „(die Literatur nennt nur fünf Fälle) auf dem „Striche in der Rheinprovinz an wenigen Orten „angetroffen, jedoch zur Zeit an mehreren Stellen im Gebiete brütend und von dort aus „vom Herbst bis Frühjahr weit umherschweifend. Als Brutvogel neu für das Rheinland.” Schrijver noemt alsdan een groot aantal plaatsen „im Hunsrück, Bergischen, in der Eifel” enz. alwaar de soort is gezien of broedend gevonden. Broedgevallen voor de streek tusschen den Rijn en onze grens worden niet vermeld, evenmin in de „Beiträge zur Ornithologie der Rheinprovinz”. 1912. p. 74. In 1913 broedde de soort, gelijk voren vermeld, reeds in Limburg!

In België (ontleend aan de belangwekkende verhandeling van Ferdinand Visart de Bocarmé in Le Gerfaut. 1913. p. 49 e.v.) werd de eerste Zwarte Specht bemachtigd in 1882, den 23 November te Herbeumont. Van af dien datum tot 1906 werden slechts acht gevallen van het voorkomen der soort in België bekend. In 1906 werden reeds verschillende vogels gezien, evenals in 1907. Sinds 1908 steeds talrijker in de provincies Limburg, Luik, Luxemburg, Namen enz. Het eerste zekere broedgeval voor België werd in dat jaar vastgesteld in het Hertogenwald (Verviers), alwaar de soort thans regelmatig als broedvogel voorkomt. De eerste vangst in de provincie Antwerpen (te Réthy) had plaats in 1920 (Le Gerfaut. 1921. p. 47).

Deze specht is een interessant voorbeeld van de uitbreiding eener vogelsoort in West-Europa.

Subfam.: JYNGINAE.

GENUS: JYNX L. 1758.

110. *Jynx torquilla torquilla* L. Draaihals.

Zomervogel van eind April tot in September (22 April 1910, Swalmen — 12 September 1912, Herkenbosch). Broedt in klein aantal en zeer lokaal in grootere en kleinere bosschen door de geheele provincie. In voor- en najaar op den doortrek. — Waargenomen in:

Gebied I. Een enkele maal op den voorjaars trek waargenomen te Houthem, o.a. 23 April en 12 Mei 1920, in Mei 1922 en 19 April 1924. De soort broedde in 1913 in die gemeente in het park van den Heer Dr. A. Erens aldaar. Als de oude vogels zich doodvlogen tegen de ramen van een glaswaranda, gelukte het wijlen Jac. Smeets te Valkenburg 5 van de 7 jongen op te kweken, waarna hij deze vogels de vrijheid gaf (Dr. A. Erens).

Om Heerlen zag ik de soort nooit. Nillesen zag den vogel eens te Kerkrade, n.l. 11 September 1912. In de coll. der P.P. Benedictijnen,

thans te Vaals, bevindt zich een exemplaar afkomstig uit Brunssum. Ten slotte werd half October 1918 een exemplaar geschoten bij St. Pieter (Maandbl. Natuurh. Gen. 1918. No. 10—11. p. 30).

Gebied II. In het eigenlijke Maasdal alleen op den trek, o.a. nabij Sittard (J. M. C. van Borselen, den Haag).

Gebied III. Broedend waargenomen te Swalmen. Ik bezit een vogel, 12 September 1912 te Herkenbosch verzameld.

Gebied IV. Broedend gevonden te Arcen. Een ♀, 9 Mei 1906 van daar in coll. Nillesen. Eveneens broedend te Holtmühle bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 95). Naar mij Pater Riotte onlangs mededeelde, is de soort sinds 1919 aldaar geen broedvogel meer tengevolge van het vellen van boschgedelten; verschijnt er nu nog slechts op den doortrek.

Wel broedde in 1924 een paar in een nestkastje in het park van het Missiehuis te Steijl (Riotte).

Vermoedelijk ook broedvogel tusschen Middelaar en Mook, alwaar de soort door J. Valen werd waargenomen.

Gebied V. Geen zekere waarnemingen bekend.

Ook in de Rijnprovincie niet talrijk en op vele plaatsen ontbrekend. Langs onze grens

ORDO: CUCULI. Fam.: CUCULIDAE.

GENUS: CUCULUS L. 1758.

111. Cuculus canorus canorus L. Koekoek

Zomervogel van April tot in September. Overall in de provincie in grooter of kleiner aantal waar te nemen. Het talrijkst in boschrijke streken, vooral in Zuid-Limburg.

Als aankomstdatums (welke niet altijd met eerste-roep-datums samenvallen; de vogel is gewoonlijk reeds eenige dagen hier, alvorens zijn roep vernomen wordt) noteerde ik: 27 April 1908, Roermond (29 April, Steijl. — Riotte), 15 April 1909, Steijl (Riotte), 22 April 1910, Roermond (30 April, Steijl. — Riotte), 30 April 1911, Steijl (Riotte), 23 April 1912, Roermond (1 Mei, Steijl. — Riotte), 1 Mei 1913, Steijl (Riotte), 29 April 1914, id., 14 April 1918, Houthem, 9 April 1919 een ♂ verzameld te Houthem (coll. Hens), eerste roep aldaar 27 April d.a.v. gedurende een sneeuwvui! (12 Mei, Steijl. — Riotte), 6 April 1920 eerste roep Houthem (J. Nix), 6 April 1921 eerste waarneming als voren, 13 April d.a.v. eerste roep, 13 April 1922 eerste waarneming en eerste roep, Hou-

o.a. broedend bij Odenkirchen, Bedburg en Aachen. In het dal van den Midden-Rijn talrijk (le Roi. V. f. d. R. p. 153). In België: „Plus, ou moins rare suivant les localités.” (Dubois. N. R. d. O. p. 206). Omtrent het voorkomen der soort in het arrondissement Verviers zegt L. Coopman (Le Gerfaut. 1921. p. 104): „Quelques couples se rencontrent dans les parties „boisées; est cependant plus commun dans la „région herbagière, sur les plateaux de Herve”.

them (J. Knols), (16 April, Steijl), terwijl ik reeds op 2 April 1923 een roodbruin ♀ zag nabij mijn woning te Valkenburg. De eerste roep werd in dat jaar te Houthem vernomen op 7 April d.a.v. (28 April, Steijl). De datums uit Zuid-Limburg zijn opvallend vroeger dan die uit Midden- en Noord-Limburg!

De Koekoek vertrekt reeds in Augustus, doch ziet men hem nog dikwijls trekken in September, bijv. 8, 10 en 11 September 1910, Roermond, 13 September 1912, ♂ juv., Herkenbosch (coll. Hens), 23 September 1920, Houthem, 8 September 1923, Schin op Geulle, enz.

De roode variëteit der wijfjes is in de omgeving van Valkenburg niet zeldzaam. — Op 2 Juni 1919 werd te Panningen een jonge Koekoek in een Eksterneest gevonden! (P.P. Lazaristen, Panningen. — Riotte, Steijl).

In de Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 151) en België eveneens algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 208).

BOEKBESPREKING.

Het Eeuwige Ijs. De Zuidpool-expeditie van Kapitein Scott door Ponting, vertaald door De Gruyter.

De schrijver, die deze expeditie meemaakte als fotograaf, geeft in een prettig leesbare taal de lotgevallen weer van de laatste tocht naar de Zuidpool door kapitein Scott. Een groot gedeelte van dit prachtige werk is gewijd aan 't antarctische natuurleven, en de wijze waarop Ponting 't dierenleven, o.a. dat der pinguins, beschrijft, is kostelijk. Hoewel geen bioloog — en dit is hier en daar te merken o.a. waar hij schrijft over *Globigerina*, 't verloren gaan en weer terugkomen van 't vliegvermogen e.d. — geeft hij met pen en lens prachtige bijzonderheden over de fauna van die woeste, uitgestrekte velden. Zelden zullen soortgelijke afbeeldingen gemaakt zijn als de serie foto's over de broedgewoonten van de poolvogels. En onder welke omstandigheden werd gewerkt!

Diep worden we doordrongen van de moeiten en ontberingen, die dergelijke menschen zich getroosten in dienst der wetenschap. Het tragisch einde van de poolploeg — in dagboekvorm gegeven, zooals 't gevonden werd in de hut, waar Scott met zijn helpers omkwam — is door zijn eenvoud aangrijpend.

Met de dood voor oogen schreef Scott als laatste boodschap aan zijn vrouw: „Als je kunt, maak dan, dat onze jongen belang gaat stellen in natuurlijke historie, dat is beter dan sport.”

Dit boek kan er toe bijdragen!

Een mooi werk met prachtige illustraties, goed uitgevoerd. We kunnen den uitgever dankbaar zijn, dat hij 't tegen een lagen prijs in den handel bracht. W.

NACHTRAG ZU: NEUE CYNIPIDEN AUS DEN NIEDERLANDEN II

von H. Dettmer, Slagharen, O.

Durch ein Versehen wurde in obigem Artikel sub 5 eine Synergus-Art unter doppeltem Speziesnamen: *faciatus albifaciatus* spec. nov. beschrieben. Es handelt sich um einen Schreibfehler. Die neue Art sollte Synergus *albifaciatus* heissen (nomen emendatum).

ERRATA IN HET NOVEMBERNUMMER.

Blz. 146 kolom 1 regel 25 en 22 v.o. staat Agrotus, lees: Agrotis; regel 20 staat pictoria, lees: pictaria; Blz. 148 kol. 1 r. 10 v.b. staat des, lees: das.